dag uitbreiden, blijft voor onze rekening, en klaagt ons voor God aan. Zelfs is het heel onze persoonlijkheid en heel ons karakter dat in die dagelijksche, ongemerkte zonden zoo jammerlijk van zijn slechte zijde uitkomt, en ge beschimmelt en verkankert inwendig, zoo ge niet ten slotte ook van die soort zonden weet krijgt, er verzoening voor zoekt, en er in de kracht des Heiligen Geestes tegen ingaat.

Maar dit belet niet, dat er in uw bewust leven, en in de rekenschap die ge uzelf van uw toestand geeft, een sterk sprekend onderscheid bestaat tusschen deze ongevoelige zonden van uw onheiligen aard, en die bepaalde zonden, waartegen ge zelf geworsteld hebt, waarvan ge weet dat ze slecht waren, en waarvoor ge toch bezweken zijt.

En van zulk een zonde nu is 't dat Mozes tot Israël, en nu nog de Heilige Geest tot een iegelijk onzer zegt: „Ge zult deze uw zonde gewaar worden, *als ze u vinden zal*".

Het zelfverwijt van een in bewustheid en tegen beter in begane zonde, *jaagt u*. Ze zet u na. Ze gunt u geen rust. Ze klopt telkens bij u aan, en laat niets onbeproefd, om zich als *uw* zonde op het register van uw geestelijken zielestaat te doen inschrijven.

Gij wilt, als ge in een bewuste zonde vielt, onmiddellijk daarop van uw zonde scheiden. Ge zijt bezweken, de daad is volbracht, maar nu moet het dan ook uit zijn, en niets zou u liever zijn, dan dat elke gedachte en heugenis van deze uw zonde voor goed in vergetelheid kon ondergaan.

De begane zonde houdt u onrustig. Ze spookt helder en klaar in uw verbeelding. En in uw conscientie komt stil, ernstig en plechtig het vernietigend oordeel van uw God naar uw bewustzijn toe. Dat nu hindert, dat ergert, dat benauwt. En nu zoekt ge afleiding, ge zoekt verstrooiing, ge zoekt ontspanning, of dat jagende beeld van uw zonde toch eindelijk achter het scherm schuil mocht gaan, en u met rust laten.

Ge wilt scheiden van deze uw zonde, om haar nooit weer te zien. Zelfverwijt, bittere spijt stemt toe, dat ge 't niet hadt moeten doen. Ge vindt het van u zelf slecht en gevoelt u in dat slechte vernederd. Ge kunt uw oog niet meer zoo vrij opslaan. En nu is er maar één verlangen in u, of ge door dit booze oogenblik van uw verleden een streep mocht halen, er nooit meer aan denken, en doen alsof het er niet geweest was.

Uw zonde *jaagt* u, en gij poogt aan deze uw zonde, tot zelfs in haar heugenis, te ontvluchten.

Bij dag, onder uw werk, in gezelschap, gelukt u dit, en dan waant ge dat ge er van af zijt. Maar zóó zijt ge niet weer alleen in de eenzaamheid, en ligt ge, 't zij voor uw God op de knieën, 't zij slapeloos op uw legerstede, of daar is uw zonde weer. Ze dringt weer op u aan, en vertoont zich weer aan uw ontruste conscientie in al haar bitterheid.

En dit duurt, dit duurt weken en maanden, dat uw hart wond blijft, tot er eindelijk op die wond een roof komt. De tijd doet eindelijk ook deze bitterheid bijna uitslijten.

Toch nooit geheel. Bij leed dat u treft, bij ernstige dingen die uw hart aangrijpen en schudden, begint onder de roof de wond telkens weer op te werken. Sluimeren kan de conscientie, maar als heel uw wezen geschud wordt, wordt ook uw conscientie weer wakker. En zóó ontwaakt de conscientie niet weer, of daar is de zonde weer die u jaagt, diezelfde zonde waaraan ge waandet ontkomen te zijn, en weer spiegelt ze zich met al haar verschrikking in het spiegelvlak uwer ziel.

Nooit verliest uw zonde u uit het oog. En niet even ziet ze de kans schoon om u te verontrusten, of ze bespringt u ijlings weer.

Altoos diezelfde, die bepaalde zonde van dien misstap of dat vergrijp, die u blijft jagen en u nazit, en zich telkens weer bij u poogt in te dringen, om het u zoo bitter te verwijten: „Zie mij aan, hier ben ik, ik die oude zonde, die gij begaan hebt. Ontvluchten baat u niet. Ik laat u niet los".

Soms komt daar dan nog iets heel anders bij. Er kan een zonde door u bedreven zijn, die geen zichtbare of voor andere waarneembare gevolgen heeft. Maar veelal is dit niet zoo. Dan *heeft* ze gevolgen, en die gevolgen kunnen zoo licht uitkomen, dat ook anderen er van merken, en dat zich met het verwijt van uw eigen conscientie het verwijt van anderen, soms zelfs het verwijt van de publieke opinie, vereenigt, om u nog bitterder te jagen.

Dan keert opeens dat ellendige verleden, toen ge uw zonde begingt, in zijn volle, booze, soms nog verergerde gestalte bij u terug. Uw ziel wringt zich samen. Banden des doods omknellen u. En uw zonde doet 't u zoo angstig gevoelen, dat ze u nu *gevonden* heeft, en u vasthoudt, en niet meer los wil laten.

Eerst het zelfverwijt, de wroeging en het berouw. En dan de bittere gevolgen. Ziedaar de twee strikken, die uw zonde naar u uitwerpt, die ze ten slotte u over de ziel werpt, en waarin ze u vangt.

En dan komt van lieverlee de schrik op voor den derden of laatsten strik.

Uw einde nadert. Ge gaat de eeuwigheid te gemoet. Ge moet voor een alwetend Rechter verschijnen. En dan zal deze uw zonde er weer bij u zijn, om u aan te klagen en u in een eeuwig oordeel te doen verzinken. Dan vindt deze uw zonde u voor 't laatst, maar om dan u nooit meer los te laten, eeuwiglijk bij u te blijven. En dan komt de knersing der tanden en de radeloosheid van de eeuwige vertwijfeling.

Dan „wordt ge uw zonde gewaar". D. w. z., dan eerst zult ge klaar en helder doorzien, hoe heiligschennend voor uw God uw zonde was. Dan eerst zal ze in al haar afschuwelijkheid voor u staan. Dan eerst zult ge doorzien, hoe boos in vorm en wezen uw zonde was.

Tenzij, en hier is de redding, de bevrijding, de Christus tusschenbeide trad, om het koord van den strik, dien uw zonde over uw ziel wierp, door te snijden.

Want hierin juist is de ontferming Gods, dat Hij die zonde gebieden kan van u af te laten, u niet meer na te jagen, en u de heerlijke vrijheid te schenken van de kinderen Gods. Zoo zelfs dat Hij, uw God, dien God Dien ge beleedigd en gekrenkt hadt, deze uw u na jagende zonde grijpt, en ze wegwerpt in de diepte der zee, zoodat noch uw ontruste conscientie, noch satan die u verklagen wil, haar immer terug vindt.

Dan is uw zonde weg. Dan kan ze u niet meer jagen. Dan vindt niet zij u meer, en dan kan niemand haar meer vinden. God wierp ze in de diepte der zee.

Dat is de redding, dat is de verlossing, dat is de vrijmaking.

Vraag dus maar aan uzelven, of het zóó ook bij u toeging. Of ge zóó uw zonde hebt zien wegzinken. Of ge zelf in het geloof gevoeld hebt, dat uw Heiland de koorden, die u aan uw zonde en uw zonde aan u bond, doorsneed. En of er nu voor angst en verschrikking, jubel en heilige vreugde in uw ziel kwam.

Uitwendige belijdenis baat hier niet. De vrijmaking moet in uw ziel zijn tot stand gekomen. Niet een *hopen* dat uw zonde u zal vergeven worden. Niet een gelooven dat God u wel genadig *zal* zijn om u uw zonden niet toe te rekenen. Neen, het geloof des harten moet er zijn, en in dat hart moet de zalige ervaring gevoeld zijn: Mijn zonde kan mij niet meer vinden, want mijn Heiland *heeft* mij van dit angstig jagen van mijn zonde verlost.

Amsterdam, 28 Juni 1907.

Met vroolijken moed en in blij-dankbare stemming trekt ons Gereformeerd volk de volgende week naar Utrecht, om daar de zeven en twintigste jaarvergadering van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag bij te wonen.

Een goed Calvinist offert wel nooit op 't altaar van het pessimisme. Het kloeke woord van onze vaderen: Ende despereert niet, staat altijd in zijn banier geschreven, omdat hij gelooft in de hulpe Gods, die zelfs door kruis en verdrukking heen zijn volk ter victorie leiden zal. Maar al roemen we zelfs in de verdrukking, toch maakt het verschil of onze Calvinistische heirdag in het teeken van overwinning of van nederlaag saamkomt. En ditmaal, nu God zoo ongedachte uitkomst schonk, zal het een weelde zijn voor het hart, wanneer de broeders die over heel het land met zooveel ijver en bezieling gestreden hebben, elkaar te Utrecht mogen ontmoeten. Onze Universiteitsdag is wel geen politieke meeting, maar de worsteling van ons Christenvolk bij de stembus en de heerlijke arbeid dien onze Vrije Universiteit verricht, komen uit denzelfden wortel op: het geloof in de Koninklijke heerschappij van onzen Heiland, en jagen eenzelfde doel na: het christelijk karakter van ons Nederlandsche volk te bewaren, te handhaven en te versterken.

Aan onzen Universiteitsdag gaat ook ditmaal vooraf een bidstond, die te 7½ ure in de Oosterkerk zal aanvangen en waar Ds. C. F. L. van Schelven als voorganger zal optreden. De voorslag om de ure des gebeds naar den morgen van de jaarvergadering zelve te verplaatsen, bleek op te veel practische bezwaren af te stuiten. Nu de jaarvergadering in het centrum van het land gehouden wordt, mag verwacht worden, dat de klacht over een weinig talrijke opkomst bij de ure des gebeds ditmaal niet zal gehoord worden. In het gebed van Gods volk ligt de kracht onzer Hoogeschool. Het zou een blijk zijn van geestelijken achteruitgang, wanneer de hooge beteekenis van deze ure des gebeds niet meer werd gevoeld. We komen saam niet alleen om te luisteren naar het woord van hen, die onze voormannen zijn op het gebied der wetenschap, maar in de eerste plaats om ons te stellen voor het aangezicht Gods, van Wiens zegen alle bloei onzer Hoogeschool afhangt.

De jaarvergadering, die Donderdag te 10 ure in Tivoli zal gehouden worden, zal ditmaal worden geleid door Dr. A. Kuyper. Werd soms geklaagd, dat het menu van de morgensaamkomst ietwat overladen was, doordat behalve het openingswoord van den Voorzitter en de huishoudelijke bezigheden, nog een afzonderlijk referaat de aandacht der hoorders vragen kwam, — Directeuren hebben ditmaal het referaat weggelaten. Het feit, dat Dr. Kuyper, wiens naam aan onze Hoogeschool zoo nauw verbonden is, ook al is hij geen actief hoogleeraar meer, de leiding op zich heeft genomen, biedt voor dit gemis wel een rijke vergoeding.

In de openbare meeting met debat, die 's middags te 2 uur in Tivoli zal aanvangen, zal Prof. Woltjer Sr. spreken over *De zekerheid der wetenschap*. Ook nu biedt de Vrije Universiteit aan haar tegenstanders gelegenheid aan, met haar het zwaard te kruisen, en stelt ze daarom een der principieele vraagstukken aan de orde, die de geesten verdeeld houden. En al ontbreekt de lust bij onze tegenstanders om in het krijt te treden, het zal een genot wezen over een zoo belangrijk onderwerp het pleidooi van Prof. Woltjer te beluisteren.

Het ernstige wetenschappelijke karakter blijft zoo op onze jaarvergaderingen bewaard. Maar daarnaast hebben Directeuren toch ook zorg gedragen voor de „vrije gezelligheid." Naast inspanning moet ook ontspanning van den geest worden geboden. Na afloop van den bidstond zullen de leden en begunstigers der Vrije Universiteit elkaar ontmoeten kunnen in „Buitenlust" op de Maliebaan. En de jaarvergadering zelve zal gevolgd worden door een gemeenschappelijken maaltijd, waarvoor men zich vooral ditmaal bijtijds opgeve aan den heer A. Dingemanse.

Moge zoo van deze Jaarvergadering een rijke zegen uitgaan. Het samenzijn van de vrienden onzer Hoogeschool vermeerdere de liefde tot de Vrije Universiteit, beziele ons met moed voor de toekomst, en versterke in ons het geloof, dat God deze stichting aan ons volk schonk, opdat Zijn Naam daardoor verheerlijkt worde.

Reeds meermalen hebben we in onze rubriek *uit de Pers* de aandacht gevestigd op de uitnemende verklaring, die Dr. Wielenga in de *Geldersche Kerkbode* van ons Doopformulier gaf. Aan den wensch, dat deze artikelen in boekvorm mochten verschijnen, opdat ze voor de gemeente blijvende winste zouden afwerpen, is door den schrijver bereidwillig voldaan. Zoo verscheen bij den uitgever J. H. Kok te Kampen *Ons Doopsformulier* door Dr. Wielenga. De keurige uitvoering van den band met gouden symbolische voorstelling, het stevige breede papier en de heldere druk maken dit werk een lust voor het oog en doen den uitgever alle eer aan. Met de onooglijke en alle kunstgevoel kwetsende manier waarop in vroeger tijd wel eens gereformeerde werken door gereformeerde uitgevers werden uitgegeven, is gelukkig gebroken.

Toch is het niet alleen om dit sierlijke uiterlijk, dat we dit werk van harte aanbevelen. Op zilveren schalen worden ons hier metterdaad gouden appelen aangeboden. Dr. Wielenga verstaat de kunst van boeiend te schrijven. Aan 't Gereformeerde is vaak intellectualisme verweten, maar van een dorren intellectualist vindt men bij dezen doctor in de philosophie geen spoor. Hier spreekt een man, die midden in het volle leven van zijn tijd staat. Hij weet de heerlijke verbondsleer onzer vaderen weer te geven in een taal, die de kinderen van ons geslacht verstaan. Er is in deze bij uitnemendheid practische uitlegging van ons Doopformulier geen de minste poging gedaan om de verbondsgedachte te verzwakken, te buigen of te plooien. Het oude, welbeproefde goud, goud van meer dan achttien karaat, waaruit dit kostbaar kleinood van onze Gereformeerde Kerk gesmeed is, bleef ongerept en zuiver. Dr. Wielenga heeft niet anders gedaan dan woord voor woord ons Doopformulier te verklaren en toe te lichten, en daarbij streng zich gehouden aan den regel, dat ook de liturgische schrift niet van eigen uitlegging is, maar naar den geest en de bedoeling der Gereformeerde Kerk moet worden verklaard. Maar hij heeft de wat stroeve vormen smedig gemaakt; hij heeft de kostelijkheid van dit goud doen glanzen; hij heeft in het bewustzijn van onze eeuw overgezet en vertolkt, wat onze vaderen hebben bedoeld.

Aan een dergelijke studie was wel zeer groote behoefte. Even rijk als we zijn aan verklaringen van den Catechismus, even arm zijn we aan verklaringen van onze liturgie. Het Avondmaalsformulier is toegelicht door Is. van Houten, maar een grondige verklaring van ons Doopformulier ontbrak. Er is wel veel gestreden en geschreven over ons Doopformulier, maar dit geschiedde alleen incidenteel, liep over een enkel punt, meest over de tweede doopvraag, en wat ontbrak was een zich indenken in en doorvorschen van ons Doopformulier, om zoo weer te leeren verstaan wat onze Gereformeerde Kerk daarin aangaande het verbond der genade beleed.

We zijn Dr. Wielenga dankbaar, dat hij te midden van zijn drukken arbeid in Gelderlands hoofdstad den tijd heeft gevonden om deze studie ten einde te brengen, en we hopen, dat hij op even grondige en degelijke wijze ook de andere liturgische formulieren voor ons toelichten zal. En het verblijdt ons, dat Dr. Wielenga bij die uiteenzetting van het Doopsformulier geheel tot dezelfde resultaten kwam, die ook door *de Heraut* verdedigd zijn.

Wat de oude Wormser eenmaal schreef: leer het volk zijn doop verstaan en het is gered, bevat een diepe waarheid. Moge onder Gods zegen deze studie daartoe dienen, dat ons Gereformeerde volk weer beter thuis komt in de doopsbeschouwing onzer vaderen. In geen Gereformeerd gezin mag dit werk ontbreken. De ouderen van dagen kunnen er uit leeren, wat de doop voor henzelf en hunne kinderen beteekent. En voor de jongeren zal het een zegen zijn, wanneer ze verstaan wat rijk voorrecht in het verbond der genade hun geschonken is, maar ook tot wat ernstige levensopvatting dat genadeverbond hen van Godswege verplicht.

Binnen betrekkelijk korten tijd verscheen reeds ten tweeden male aan Groningen's Hoogeschool een proefschrift over Groen van Prinsterer. Verleden jaar promoveerde de heer M. P. Thomas à Thuessink van der Hoop van Slochteren tot meester in de rechten op een dissertatie over *Staat en Kerk volgens Groen van Prinsterer*. Thans waagde een jeugdig doctor in de Theologie zich aan een studie over de *Godsdienstige en wijsgeerige beginselen van Mr. Groen van Prinsterer*.

Het is voor ons een verblijdend teeken, dat zoo aan een Rijksuniversiteit de beteekenis van Groen's persoon en arbeid gewaardeerd wordt. Bij zijn leven mag Groen vaak geïgnoreerd zijn, na zijn dood wordt steeds dieper gevoeld, dat hij een der machtigste geesten is geweest, wiens invloed nog heel ons volksleven beheerscht. En elke studie om Groen's denkbeelden beter te verstaan, wordt door ons op hoogen prijs gesteld.

Beide dissertaties vullen elkander bovendien op welkome wijze aan. Mr. Van der Hoop van Slochteren vatte zijn taak bescheidener op. Hij schreef zuiver als jurist en gaf objectief de gedachten van Groen weer over Staat en Kerk in hun onderlinge verhouding. Dr. Fockema mikt hooger. Hij heeft gevoeld, dat het niet voldoende is bij een man als Groen zijn denkbeelden weer te geven, maar dat ook moet worden doorgedrongen tot de godsdienstige en wijsgeerige beginselen, die Groen's denken beheerscht hebben, en hij heeft daarom beproefd niet alleen deze beginselen uiteen te zetten, maar ook aan te toonen hoe uit deze beginselen met innerlijke noodzakelijkheid Groen's beschouwing van Staat en Kerk volgde. Hij geeft daartoe eerst een algemeen (theoretisch) gedeelte, waarin hij de beginselen van Groen uiteenzet, laat daarop een bijzonder (practisch) gedeelte volgen, en eindigt met een beoordeeling van Groen.

Ongetwijfeld stelt een dergelijk onderzoek zeer hooge eischen. Een reuzengeest als Groen van Prinsterer werkelijk te begrijpen, zoo dat men de diepste beginselen, waarvan hij uitging, helder in het licht kan stellen, daaruit de practische resultaten kan afleiden en een juist oordeel over zijn streven vellen kan, is geen gemakkelijke taak. En al moet aan Dr. Fockema lof worden toegekend voor zijn uitgebreid onderzoek van Groen's geschriften, en al verraadt deze dissertatie een meer dan gewonen aanleg, toch zal wel niemand, die Groen kent, beweren, dat deze poging geslaagd is. Voor een jeugdig theoloog was dit onderwerp blijkbaar te machtig.

Zoo is met name Dr. Fockema's poging om Groen's beginselen af te leiden uit Plato's ideeën-leer, van eenzijdige overdrijving niet vrij te pleiten. Al is het juist, dat Groen Plato onder de philosophen der oudheid het hoogste achtte en evenals Augustinus onder den invloed van Plato's ideeën-leer gestaan heeft, toch gaat het niet aan het zoo voor te stellen, alsof Groen zijn beginselen aan Plato zou ontleend hebben. Groen zelf zou geantwoord hebben: Ik ben geen philosoof, maar Evangeliebelijder. Hij heeft zich nooit een geesteskind van Plato, maar van Calvijn genoemd. Het uitgangspunt lag voor Groen niet in Plato's ideeënleer, maar in de Heilige Schrift, voor wier Goddelijk gezag hij in kinderlijke gehoorzaamheid het hoofd boog.

Ook de beschuldiging, die Dr. Fockema tegen Groen inbrengt, dat hij intellectualist was, al wordt ter vergoelijking er aan toegevoegd, dat zijn persoonlijke Christelijke ervaring en zijn historische zin dat intellectualisme „in verzachtende verbinding met het ethische beginsel" brachten, getuigt niet van een objectief historisch oordeel. Dr. Fockema is zelf voluntarist; hij verwerpt het primaat van het intellect en gelooft aan het primaat van den wil. Dit hangt daarmee saam, dat hij in zijn theologische opvattingen niet gereformeerd maar ethisch is. In den strijd tusschen Groen en de ethischen staat hij in hoofdzaak aan de zijde van Chantepie de la Saussaye, Beets, Gunning, Van der Brugghen. Toch wil hij, gelijk de zwevende etische richting steeds gedaan heeft, den eerenaam van Gereformeerd niet prijsgeven. De tegenstelling ethisch of gereformeerd, verwerpt hij daarom, de tegenstelling moet zijn ethisch of intellectualistisch. M. a. w., al wat gereformeerd is in den historisch gangbaren zin van het woord, wat zich vastklemt aan het gezag van Gods Woord en de belijdenis onzer kerk handhaaft, is „intellectualistisch". Een dergelijke schromelijke verwarring van begrippen, waarin de ethische theologie steeds een zeldzaam behagen vond, is zeker niet bevorderlijk om een man als Groen te verstaan of hem recht te doen wedervaren.

Dr. Fockema bespreekt ook de verhouding waarin Dr. A. Kuyper en Dr. Ph. J. Hoedemaker, of wil men liever de antirevolutionaire en christelijk-historische partij, tot Groen's beginselen staan. Volgens hem hebben geen van beide de lijn van Groen regelrecht doorgetrokken, maar staat de verhouding zoo, dat „Dr. Kuyper hoofdzakelijk aansluiting vindt bij die elementen, door wier werking Groen het meest afweek van zijn eigen grondrichting, terwijl Dr. Hoedemaker de taktiek en de praktijk in overstemming tracht te brengen met deze grondrichting". (p. 233) M. a. w. Dr. Kuyper heeft alle verkeerde elementen van Groen overgenomen, Dr. Hoedemaker het ware beginsel alleen gevat.

Of deze lof aan Dr. Hoedemaker bijzonder aangenaam zal zijn, betwijfelen we. Feitelijk bedoelt Dr. Fockema hiermede, dat Dr. Hoedemaker veel meer in het gevlij der ethische theologie komt, dan Dr. Kuyper. Het verkeerde element in Groen is volgens Dr. Fockema juist, dat hij te intellectualistisch, d. w. z. te *Gereformeerd* was. Maar ook afgezien daarvan getuigt dit oordeel toch al van zeer weinig objectiviteit. Groen zelf verklaarde, dat Dr. Kuyper zijn opvolger was; betuigde van het eerste oogenblik van Dr. Kuyper's optreden in de *Standaard* zijn warme sympathie met Dr. Kuyper's denkbeelden. Arme Groen van Prinsterer, die zich zoo vergist heeft! Dr. Kuyper ging juist tegen de grondrichting van Groen in, en Dr. Hoedemaker had jure suo de leider der antirevolutionaire partij moeten zijn.

Genadeverbond en zelfonderzoek.

XXXV.

De bedenkingen, die men tegen deze verbondsbeschouwing van het zaad der gelooviger heeft aangevoerd, komen voor een deel uit misverstand voort, en zijn ten deele te wijten aan de eenzijdige overdrijving, waarmede deze verbondsbeschouwing soms is voorgedragen.

Al kunnen we op elk dezer bedenkingen nu niet uitvoerig ingaan, toch willen we kort een drietal beantwoorden, opdat onze lezers mogen zien, hoe onjuist deze bedenkingen zijn.

De eerste bedenking, die men gemeenlijk aanvoert, is deze, dat wie alle kinderen des verbonds voor wedergeboren houdt, ook noodzakelijk een afval der heiligen moet leeren. Vele gedoopte kinderen komen later, zoo zegt men, tot afval van de kerk, leiden een ergerlijk leven, worden geheel de wereld gelijkvormig en indien ze vroeger toch in Christus geheiligd zijn geweest, dan heeft er dus een afval van de genade plaats gevonden; wat lijnrecht in strijd is met Gods Woord, dat ons leert, dat het zaad Gods, dat in de ziel geplant is, niet meer uitgeworpen worden kan.

Nu zal ieder wel gevoelen, waarom deze bedenking op een misverstand berust. Men verwart hier het *oordeel der liefde*, waarmede de kerk de kinderen der geloovigen voor wedergeborenen *houdt*, met het feit zelf of deze kinderen waarlijk wedergeboren *zijn*. Indien de Gereformeerde kerk metterdaad leerde, dat deze kinderen wedergeboren, gerechtvaardigd, geheiligd waren, dan zou deze bedenking volkomen juist zijn. Maar zoo staat de zaak niet. Ook hier geldt, wat Calvijn reeds in de eerste uitgave van zijn Institutie opmerkt, dat er onderscheid is tusschen het oordeel der kerk en het oordeel Gods God de Heere kent alleen degenen die Zijne zijn, en hoogstens kan de persoon zelf tot zekerheid komen door het getuigenis des Heiligen Geestes, of hij een gekende des Heeren is. Maar de kerk kan nooit met een onfeilbaar en zeker oordeel uitmaken, wie uitverkoren is of niet. Aan haar komt alleen een oordeel der liefde toe; zij heeft alleen naar de uitwendige kenteekenen, die God gesteld heeft in Zijn Woord, de uitverkorenen van de verworpenen te onderscheiden. Blijkt het nu achteraf, dat dit „oordeel der liefde" onjuist is geweest, dan volgt daaruit niet, dat de genade Gods te niet is gedaan, of dat wie waarlijk wedergeboren was, tot afval is gekomen, maar dat de kerk zich vergist heeft, en de waarachtige genade ontbroken heeft. Het is hetzelfde wat de apostel Johannes in zijn eersten zendbrief schrijft van de dwaalleeraars: „Zij zijn uit ons uitgegaan, maar zij waren uit ons niet; want indien zij uit ons geweest waren, zoo zouden zij met ons gebleven zijn; maar dit is geschied, opdat zij zouden openbaar worden, dat zij niet allen uit ons zijn" (1 Joh. 2 : 19).

De tweede bedenking, die men aanvoert, rekent met deze onderscheiding tusschen het oordeel der kerk en het oordeel Gods wel, maar meent juist daarom, dat van zulk een „onderstelling" geen sprake mag zijn. Evenals een onderstelling, een hypothese, op wetenschappelijk gebied geoordeeld ligt, zoodra deze onderstelling met de feiten in strijd komt, zoo is het ook hier. De kerk mag niet uitgaan van de onderstelling, dat de kinderen des verbonds wedergeboren zijn, omdat de ervaring leert, dat dit in vele gevallen niet waar is. De kerk moet met de werkelijkheid rekenen, en daarom uitgaan van de gedachte, dat niet allen Israel zijn, die Israel worden genaamd.

Van een misverstand is bij deze bedenking geen sprake, maar wel van een hopelooze verwarring van begrippen. Wanneer men een zoogenaamde „wetenschappelijke hypothese" op één lijn gaat stellen met de „verbondsbeschouwing", of wil men, met het oordeel der liefde van de kerk, dan toont zulks, dat men van dit oordeel der liefde niets begrijpt. In heel het maatschappelijke leven geldt, dat men telkens van onderstellingen uitgaat, die in bepaalde gevallen onjuist blijken. Wie een dienstbode in huis neemt, begint met te onderstellen, dat zij trouw en eerlijk is. Wie bij een winkelier waren koopt, begint met te onderstellen, dat de man eerlijk u bedienen zal. Wie een bankbiljet aanneemt, onderstelt dat dat bankbiljet echt is. De rechter, die een getuigenis onder eede afneemt, begint met te onderstellen, dat het getuigenis waarachtig is. Toch is niet elke dienstbode eerlijk, verkoopt niet elke winkelier goede waar, is niet elk bankbiljet echt, legt niet elke getuige een waarachtig getuigenis af. Ook in ons maatschappelijk leven berust dus alles op de *onderstelling* van trouw, eerlijkheid, waarheidsliefde van onzen medemensch, en deze onderstelling wordt zoolang gehandhaafd, totdat het tegendeel blijkt. Gesteld nu, dat iemand tot u kwam en zei: Gods Woord zegt, dat alle menschen leugenachtig zijn; bijgevolg zijt ook gij een leugenaar, en daarom geloof ik uw woord niet, — dan zoudt ge terecht tegen zulk een misbruik van Gods Woord protesteeren en opmerken, dat ditzelfde Woord ook gebiedt, niet lichtvaardig over uw medemensch te oordeelen. Eerst dan wanneer blijkt, dat uw dienstbode *oneerlijk is*, dat uw winkelier u *bedriegt*, dat uw bankier u *nagemaakt geld* in handen stopt, dat uw getuige een *valsch getuigenis* geeft, houdt de onderstelling van goede trouw op, omdat de ervaring u getoond heeft, dat deze onderstelling in dit bepaalde geval onjuist was.

Hetzelfde nu geldt ook in de kerk des Heeren. De kerk begint met wie als geloovige zich aandient, in goed vertrouwen op zijn woord als geloovige te erkennen. En wat de kinderen dezer geloovigen betreft, gaat de kerk van de onderstelling uit, dat zij waarlijk kinderen des verbonds en dus in Christus geheiligd zijn. De kerk doet dat niet lichtvaardig. Ze neemt dit niet aan van alle kinderen zonder onderscheid, maar alleen van de kinderen uit geloovige ouders geboren. Ze houdt zich daarbij aan het geopenbaarde Woord Gods, waarin God zegt dat Hij de God dezer kinderen is. Ze eischt bovendien, vóórdat ze deze kinderen als kinderen des verbonds erkent en doopt, dat er waarborgen gegeven worden, dat zulk een kind een recht Christelijke opvoeding zal genieten. En ze handhaaft deze onderstelling slechts zoolang als dit kind zelf niet door openlijken afval toont, geen echt kind des verbonds te zijn. Zoodra de onderstelling met de werkelijkheid in strijd komt, geeft de kerk vanzelf deze onderstelling prijs.

De bedenking dat de kerk van een onderstelling uitgaat, die met de werkelijkheid in strijd is, gaat dus niet op. Die bedenking zou alleen dan van kracht zijn, wanneer de kerk ook zulke kinderen, die bij het opwassen elk teeken van ware godsvrucht missen, toch voor wedergeboren kinderen bleef houden. Dan zou door die onderstelling metterdaad de leugen in de kerk worden ingedragen, en aan de waarheid worden te kort gedaan. In de volkskerk mag zulk een fictie worden gehuldigd. Daar mag men zeggen, dat zelfs socialisten en godloochenaars toch voor Christenen moeten gehouden worden, omdat ze tot een Ghristelijk volk behooren. Maar deze fictie wordt door ons met alle kracht die in ons is, bestreden, omdat wie openlijk den naam van Christus verloochent, ook niet voor een Christen mag gehouden worden. Maar geheel anders staat het met de kinderen des verbonds, zoo lang deze nog niet tot volwassen leeftijd zijn gekomen. De kerk als moeder heeft deze kinderen, die in haar schoot geboren zijn, lief; ze hoopt en verwacht